

УДК 069.5:58:[57.017.3(477.46)]

Мамчур Тетяна Василівна, кандидат сільськогосподарських наук, доцент, Уманський національний університет садівництва, 20301, м. Умань, вул. Інститутська, 1, тел: (04744) 3-20-63, e-mail: mamchur-tv@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9320-814X>

ІСТОРИЧНА КОЛЕКЦІЯ І.І. БІЛОУСА У ФОНДІ ГЕРБАРІЮ УМАНЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ САДІВНИЦТВА (УМ)

Анотація. У статті розглянемо формування іменної колекції гербарію, їх значення. Відомо, що фонди наукових установ та навчальних закладів України містять колекції гербарних зборів – історичні, наукові, навчальні та ін. Поміж них виокремлюють колекції видатних ботаніків, науковців, любителів природи, студентів і отримали назву «іменні» або ж «меморіальні». В усі віхи історії такі колекції були цінними, необхідними для проведення досліджень рослин в умовах їх зростання, за потреби ретельного догляду та збереження. Їх виокремлювали в окремі фонди, опрацьовували, створювали бази даних для доступного використання науковцями.

У веденні гербарної справи важливим є збереження цінних історичних колекцій, створення картотеки етикеток, здійснення оцифрування за новітніми технологіями та оприлюднення в доступних інформаційних електронних базах даних для доступу як в Україні, так і зарубіжжя.

Гербарний фонд Уманського національного університету садівництва (УМ) має своє історичне заснування гербарію, його складові формування у різні періоди установи та збагачення гербарних зразків на сьогодні. Серед фондів виокремлено складові частини, що містять іменні колекції викладачів ботаніки, студентів. Нами проведено опрацювання іменної колекції асистента Івана Івановича Білоуса, яка містить гербарні збори в умовах півострова Крим. Також здійснено каталогізацію етикеток і первинну електронну базу даних, які потребують оприлюднення в наукових працях і вільного доступу інформаційних даних. Іменні колекції формуються одним колектором і в межах однієї установи, що вимагає особливої уваги та надасть можливість відслідкувати як історичну особистість, її наукове зацікавлення, так і отримання актуального й вагомego вкладу в розвиток питань з досліджень рослин, збагачення гербарного фонду установи.

Відмітимо, що наукові надбання гербарію (УМ) містять цінні гербарні збори вищих судинних рослин зібраних в умовах м. Умані та його околиць, інших регіонах України та зарубіжжя. Вони є документальним історичним матеріалом, для проведення наукових досліджень ботаніків даного регіону. Тому, гербарій є підтвердженням місцезнаходжень локалітетів таксонів рослин у часи їх збору, збереження на сьогодні або ж зникнення.

Ключові слова: гербарій, іменна колекція, Білоус І.І., гербарні зразки, Крим.

Mamchur Tetjana Vasylivna, PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor, Uman National University of Horticulture, 20301, Uman, Instytutska st. 1, tel.: (04744) 3-20-63, e-mail: mamchur-tv@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9320-814X>

HISTORICAL COLLECTION OF I.I. BILOUS IN THE HERBARIUM RESERVE OF UMAN NATIONAL UNIVERSITY OF HORTICULTURE (UM)

Abstract. In the article, we will consider the formation and the significance of the name collection of the herbarium. It is known that the reserves of scientific and educational institutions of Ukraine contain herbarium collections - historical, scientific, educational, etc. Among them, the collections of outstanding botanists, scientists, nature lovers, and students are distinguished and are known as "name" or "memorial". At all milestones in history, such collections were valuable, necessary for conducting research on plants in the conditions of their growth and in need of careful preservation. They were placed in separate reserves, processed, and databases were created for accessible use by scientists.

In the conduct of herbarium materials, it is important to preserve valuable historical collections, create a card file of labels, carry out digitization using the latest technologies and publish them in available informational electronic databases in order to provide access in Ukraine and abroad.

The herbarium reserve of Uman National University of Horticulture (UM) has its historical foundation of the herbarium, its constituent formations in different periods of the institution and current enrichment of herbarium specimens. Among the reserves, the constituent parts containing personal collections of botany teachers and students are singled out. We processed the personal collection of the assistant Ivan Ivanovych Bilous which contains herbarium collections in the conditions of the Crimean peninsula. Cataloging of labels and the primary electronic database, which require publication in scientific papers and free access to information data, have also been carried out. Name collections are formed by one collector and within one institution, which requires special attention and will provide an opportunity to follow a historical person and his scientific interest as well as obtain a relevant and important contribution to the development of plant research issues, enrichment of the herbarium reserve of the institution.

Note that the scientific assets of the herbarium (UM) contain valuable herbarium collections of higher vascular plants collected in the conditions of the town of Uman and its surroundings, other regions of Ukraine and abroad. They are documentary historical materials for the scientific research of botanists of this region. Therefore, the herbarium is a confirmation of the locations of the localities of plant taxa at the time of their collection, current preservation or extinction.

Keywords: herbarium, name collection, I.I. Bilous, herbarium specimens, the Crimea.

Постановка проблеми. В Уманському національному університеті садівництва виділено фонд гербарію (УМ) як національне надбання навчального закладу. Він несе в собі історичну цінність у часи його становлення, що бере свій початок ще з Головного училища садівництва (1844 р.) в м. Одеса. Історичні колекції містять збори рослин учнів та викладачів навчального закладу в умовах Бессарабії, Харкова, Полтави, Криму та ін. регіонів, зарубіжжя. Навчальний заклад продовжив накопичувати гербарні збори й в 1859 р. з переїздом навчального закладу до м. Умані, як Уманське училище садівництва та землеробства. Гербарні збори представлено в місті та його околицях, дендропарку «Софіївка», ботанічному та дендрологічному розсаднику, лісовому відділені «Білогрудівська дача», Нікітському ботанічному саду, Крим та з інших місцевостей за проживання студентів [2, с. 202].

На сьогодні гербарний фонд налічує 27712 г.з. історичної частини, але з кожним роком під час вивчення курсу ботаніки студенти поповнюють його навчальними колекціями, а викладачі науковими. Опрацьована нами історична частина гербарію містить ряд іменних зборів учнів училища – Й. Пачоського (1880-1886 рр.), Ю. Ланцького (1884) ін., викладачів кафедри ботаніки Білоуса І.І., Бондара О.С., Горячевої В.С., Гаврилюка В.А., Кутової Н.І., Кравець Т.О. та ін. Серед них за опрацьованими етикетками виокремлено іменну гербарну колекцію асистента кафедри ботаніки Івана Івановича Білоуса, яка датована 1929 р. У складі колекції збереглися 132 гербарних зразки (г.з.), які представляють роди та види тридцяти п'яти родин. На типографській етикетці відмічено рукописні відмітки таксонів, місце збору півострів Крим, його автограф (рис. 1.), завдяки якому і вдалося ідентифікувати колектора [2, с. 218].

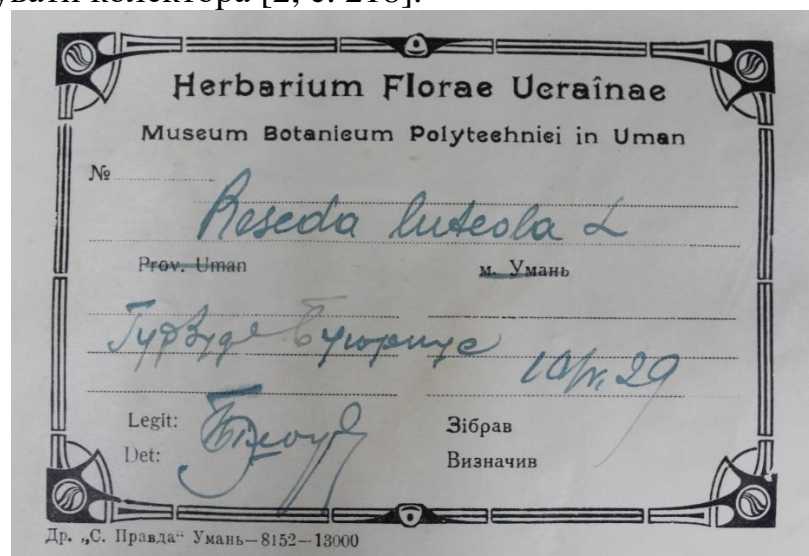

Рис. 1. Гербарна етикетка «Herbarium Florae Ucrainae. Museum Botanicum Polytechniei in Uman». *Reseda luteola* L. Гурзуф Бугорнус. 10/VI.29.

Мета статті – дослідити історичну іменну колекцію гербарних зборів асистента кафедри ботаніки І.І. Білоуса та оприлюднити для наукової спільноти, які проводять ботанічні дослідження популяційних територій.

Виклад основного матеріалу. За матеріалами музею історії університету та архівними матеріалами особової справи нами проаналізовано життєвий та творчий шлях Івана Івановича Білоуса, студента Уманського політехнікуму (1921–1926 рр.). Після отримання диплома він залишився в навчальному закладі працювати на посаді асистента кафедри ботаніки. Програма з дисципліни «Ботаніка» передбачала проходження навчальної практики на базі Нікітського ботанічного саду, Крим. Студенти, з терміном – два тижні, доглядали за рослинами саду, досліджували і вивчали флору півострова Крим, принагідно збираючи гербарні зразки. Тому, ймовірність гербарних зборів юного асистента І.І. Білоуса, відмічених навесні 1929 р. саме були на часі перебування колектора зі

Білоус І.І.

студентами у Криму. Відомо, що в 1930 р. він екстерном навчався в Ленінградському сільськогосподарському інституті зі спеціалізації «Агрофізіологія», отримав доцента, а з 1936 р. очолив кафедру ботаніки й фізіології рослин. І.І. Білоус викладав ботаніку, фітопатологію, рослинництво з основами дослідної справи, селекцію та насінництво польових культур, буряківництво, керував виробничим навчанням у садпрофшколі й агропрофшколі при Уманському сільськогосподарському інституті (УСГІ). У роки війни 1941–1944 рр. був на фронті, потім повернувся до рідної Альма-матері на кафедру фізіології рослин і мікробіології. Приймав участь у відновленні закладу після руйнувань під час війни. У період 1944–45 рр. обіймав посаду директора інституту, був професором. Продовжив свою наукову діяльність: очолював відділ декоративного й субтропічного садівництва (1947–1956 рр.); був старшим науковим співробітником Українського науково-дослідного інституту садівництва (1956–1966). Роки смерті на жаль невідомі [2, с. 32–33].

Навчальний заклад пережив ряд реорганізаційних заходів із його кафедр та кабінетів для зберігання гербарію, а також дві світові війни. Тому, відмітимо, що сам порядок розташування гербарних зразків зазнавав неодноразових змін. На часі цінність колекцій зі ретельним збереженням слідкували викладачі кафедри ботаніки, а згодом і перший хранитель гербарію, завідувач кафедри ботаніки В.А. Гаврилюк (1979–1997 рр.). Наступний куратор гербарію Т.О. Кравець у 2013–2014 рр. провела інвентаризацію історичних колекцій із перевизначенням рослин та сформованою відміткою «*Notae criticae*». Згодом, з 2015 р., куратором гербарію стала Т.В. Мамчур, яка з консультативними питаннями упорядкувала й інші історичні іменні колекції фонду гербарію (UM) зі створенням первинної інформаційної електронної бази даних, систематизації та часткового оцифрування.

Хочу винести окрему подяку кандидату біологічних наук УДПУ імені Павла Тичини Г.А. Чорній за опрацювання та виокремлення меморіальних колекцій відомих ботаніків – Й.К. Пачоського, В.М. Черняєва, М.С. Турчанінова, L.G. Rabenhorsta та їх наукового впорядкування. Нами маловідомий матеріал гербарних зборів Йозефа Пачоського було висвітлено в монографії [3], продовжується висвітлення нових знахідок цікавих матеріалів.

Ряд наукових установ містить низку цінних іменних колекцій, які були сформовані колекторами працюючими в науковій сфері галузі ботаніки, або ж як приватними природодослідниками з метою дарунку в установи свої гербарії. Такі відомості містяться у багатьох гербаріях України: (KW, KWU, KWHA, KWHU), м. Київ; (LW, LWKS, LWL, LWS, LWFU), м. Львів; (CWP), м. Харків; (YALT, CNR), (DSU), м. Дніпро; (MSUD), м. Одеса; (TERM, TERN), м. Тернопіль; (KHER, ASCN, KHEM), м. Херсон; (LNAU), Луганськ; (DNZ), м. Донецьк; (PWU), м. Полтава, (SOF, UPU) м. Умань ін. Вони ретельно збережені та опрацьовані кураторами установ, з інформативним доступом створених баз даних, переліком каталогів, оцифруванням, а також оприлюдненими в наукових працях, книгах, реферативних повідомленнях, монографіях для використання наукового спрямування у пошуку матеріалу [1, 4, с. 6–7, 5–6].

Наш багаторічний пошук та опрацювання наукових гербарних колекційних спонукали до видання серійних наукових праць про гербарні збори колекторів гербарію (UM). Так, навесні 2022 року оприлюднено наукові матеріали про відомого вже на сьогодні природодослідника Й.К. Пачоського [3]. Та продовжуємо також і про інших немало відомих вчених-ботаніків нашого закладу. Опрацьований матеріал гербарної колекції І.І. Білоуса було складено за системою А. Тахтаджяна (1987). Він включає абетковий порядок латинських назв таксонів: родин у межах відділів, родів у межах родин, видів у межах родів у відповідності щодо правил сучасної ботанічної номенклатури та звірено за міжнародною базою даних (GBIF | Global Biodiversity Information Facility) [7]. З плином часу, певні назви таксонів набули синонімічних застарілих назв. Після назви виду вказані інвентарні номери, присвоєні гербарним зразкам в сучасному Гербарії УНУС (UM).

Перелік таксонів іменної колекції гербарію І.І. Білоуса

Magnoliophyta

Magnoliopsida

Ranunculaceae

***Delphinium pubescens* DC**

UM (6861) [*Delphinium pubescens*. Смітна, в посівах до Суукоу. Гурзуф. 14/VI.1929]

***Ranunculus arvensis* L.**

UM (6862) [Біля струмка. Гурзуф. 15/VI 1929]

***Ranunculus dissectus* M.Bieb**

UM (6863) [. Ялта. Хасар. 23/VI 1929]

***Ranunculus muricatus* L.**

UM (6864) [Біля струмка Гурзуф. 11/VI 1929]

***Ranunculus muricatus* L.**

UM (6865) [Гурзуф, по ровах, біля струмків. 20/VI 1929]

***Ranunculus trachycarpus* Fisch. et C.A.Mey.**

UM (6866) [Біля струмка по руканів соші. 15/VI 1929]

Papaveraceae

***Glaucium corniculatum* Cwrk.**

***Glaucium corniculatum* (L.) Rudolph**

UM (6867) [*Glaucium corniculatum* Cwrk. Гурзуф, бур'ян у виноградниках. 20/VI 1929]

***Glaucium flavum* Crants.**

UM (6868) [Над морем Лівадія. Ореанда. Гурзуф. 14/VI 1929]

Urticaceae

***Urtica pilulifera* L.**

UM (6869) [Гурзуф. Бур'ян. 28/VI 1929]

Betulaceae

***Carpinus orientalis* Mill.**

UM (6870) [Гурзуф. Схил Авінди. 16/VI 1929]

Caryophyllaceae

***Dianthus caespitosus* Thunb.**

UM (6871) [*Dianthus caespitosum*. Гурзуф. 16/VI 1929. Notae criticae. *D. capitatus* Balb. ex DC. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Dianthus caespitosus* Thunb.**

UM (6872) [*Dianthus caespitosus*. Гурзуф. 16/VI 1929. Notae criticae. *Dianthus caespitosum*. Det. Кравець Т.О., 2013]

Amaranthaceae

***Amaranthus blitum* L.**

UM (6873) [Гурзуф, бур'ян по дорозі. 29/VI 1929. Notae criticae. *A. lividus* L. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

Paeoniaceae

***Paeonia tenuifolia* L.**

UM (6874) [Буковий ліс схилу Авінди. Гурзуф. 11/VI 1929 Notae criticae. *Paeonia mlokosewitschii* Lomakin. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

Cistaceae

***Cistus tauricus* C.Presl.**

UM (6875) [Можевельний ліс під Нік. бот. сад. 19/VI 1929]

***Fumana arabica* (L.) Spach**

UM (6876) [*Helianthemum arabicum* Pers. Мартаньян. Гурзуф. 16/VI 1929. Notae criticae. *Fumana viscidula* (Stev.) Juz. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

***Helianthemum nummularium* subsp. *obscurum* (Celak.) Holub**

UM (6877) [*Helianthemum chamaecistus* Mill. Лівадія. На схилі до моря. 14/VI

1929. Notae criticae. *H. nummularium* (L.) Mill. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

Fumana procumbens subsp. procumbens

UM (6878) [*Helianthemum fumana* Mill. Гурзуф. 13/VI 1929]

Fumana procumbens subsp. procumbens

UM (6879) [*Helianthemum fumana* Mill. Мартаньян. 16/VI 1929]

***Helianthemum tomentosum* Hegetschw.**

UM (6880) [*Helianthemum tomentosum* Koch. Ялта. Хасар. 23/VI 1929]

Brassicaceae

***Alyssum alyssoides* (L.) L.**

UM (6881) [*Alyssum calycinum* L. Ялта. Халар. 23/VI 1929]

***Odontarrhena alpestris* (L.) Ledeb.**

UM (6882) [*Alyssum tortuosum* W.K. Оріанда, по каменях. 14/VI 1929]

***Erysimum cuspidatum* (M.Bieb.) DC.**

UM (6883) [*Erysimum cuspidatum* DC. Гурзуф, до Сууксу. 13/VI 1929]

***Fibigia clypeata* (L.) Medik.**

UM (6884) [*Farsetia clypeata* R.Br. Гузуф. Схил Авинди. 11/VI 1929. Notae criticae. *Fibigia clypeata* (L.) Medik. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

***Nasturtium officinale* R.Br.**

UM (6885) [Гурзуф. Біля струмка. 13/VI 1929]

***Rapistrum rugosum* (L.) All.**

UM (6886) [Гурзуф. Схил Авинди. 11/VI 1929]

Resedaceae

***Reseda luteola* L.**

UM (6887) [Гурзуф. Бугорнус. 10/VI 1929]

Pyrolaceae

***Orthilia secunda* (L.) House**

UM (6888) [*Pyrola secunda* L. Ялта. Хасар. 23/VI 1929. Notae criticae. *Pyrola secunda* L. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Orthilia secunda* (L.) House**

UM (6889) [*Pyrola secunda* L. Ялта. Хасар. 23/VI 1929. Notae criticae. *Orthilia secunda* (L.) House. Ортілія однобока. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

Primulaceae

***Androsace villosa* L.**

UM (6890) [Ялта. Хасар. 23/VI 1929. Notae criticae. *Androsera taurica* Ovcz. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

Euphorbiaceae

***Euphorbia amygdaloides* L.**

UM (6891) [Ліс, на схилі Авинди. Гурзуф. На каміннях. 9/VI 1929]

***Euphorbia falcata* L.**

UM (6892) [Бугорнус. Бур'ян. 14/VI 1929]

***Euphorbia platyphyllos* L.**

UM (6893) [*Euphorbia platyphylla* L. Бугорнус, по рові, смітна. 16/VI 1929]

Crassulariaceae

Sedum hispanicum L.

UM (6894) [Гурзуф. Генгреська башта. 10/VI 1929]

Sedum pallidum M.Bieb.

UM (6895) [На каміннях в лісі схилу Авінди. Гурзуф. 9/VI 1929]

Rosaceae

Alchemilla vulgaris L.

UM (6896) [23/VI 1929]

Drymocallis geoides (M.Bieb.) Soják

UM (6897) [*Potentilla geoides* M.B. Ялта. Хасар. 23/VI 1929]

Potentilla taurica Willd. ex Schtdl.

UM (6898) [*Potentilla taurica* Willd. Ялта. Хасар. 23/VI 1929]

Fabaceae

Anthyllis vulneraria L.

UM (6899) [Яйла Хасар. 23/VI 1929. Notae criticae. *A. alpestris* Reichenb. Det. Кравець Т.О., 2013]

Colutea arborescens L.

UM (6900) [Оріанда, серед дерев. 11/VI 1929]

Lotus herbaceus (Vill.) Jauzein

UM (6901) [*Dorycnium herbaceum* Vill. Понад морем, чагарник, Ай-Даніль. 16/VI 1929]

Rutaceae

Dictamnus albus L.

UM (6902) [Буковий ліс Авінди. Гурзуф. 13/VI 1929. Notae criticae. *Dictamnus albus* L. Ясенець білий. Det. Кравець Т.О., 2013]

Dictamnus albus L.

UM (6903) [Буковий ліс Авінди. Гурзуф. 13/VI 1929]

Linaceae

Linum perenne L.

UM (6904) [Буків ліс під Хасаром. 23/VI 1929]

Linum tenuifolium L.

UM (6905) [Гурзуф. Ліс схилу Автиди. 14/VI 1929]

Geraniaceae

Erodium ciconium (L.) L'Hér.

UM (6906) [*Erodium ciconium* Willd. Гурзуф. Генуезська башта. 24/VI 1929]

Geranium columbinum L.

UM (6907) [Бугорнус. 22/VI 1929]

Geranium divaricatum Ehrh.

UM (6908) [Біля струмка. Гурзуф. 13/VI 1929]

Apiaceae

Bupleurum fruticosum L.

UM (6909) [Оріанда, між деревами. 14/VI 1929]

***Chaerophyllum nodosum* (L.) Crantz**

UM (6910) [*Chaerophyllum nodosum* L. Гурзуф. Генуезська башта. Білоус, 1929 р. Notae criticae. *Physocaulis nodosus* (L.) Koch. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

***Oenanthe pimpinelloides* L.**

UM (6911) [Чагник. Ай-Даниль. 16/VI 1929]

***Sanicula europaea* L.**

UM (6912) [Гурзуф. Буковий ліс. Автиди. 11/VI 1929]

***Scandix pecten-veneris* L.**

UM (6913) [Гурзуф. Поміж виноградом. Бур'ян. 11/VI 1929]

***Tordylium maximum* L.**

UM (6914) [Бугорнус. По рові. Смітна. 24/VI 1929]

***Torilis nodosa* (L.) Gaertn.**

UM (6915) [По ровах. Бугорнус. 16/VI 1929]

Oleaceae

***Chrysojasminum fruticans* (L.) Banfi**

UM (6916) [*Jasminum fruticans* L. Оріанда, між деревами. 11/VI 1929]

***Chrysojasminum fruticans* (L.) Banfi**

UM (6917) [*Jasminum fruticans* L. Оріанда кущова. 12/VI 1929. Notae criticae. *Jasminum fruticans* L. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Fraxinus angustifolia* subsp. *oxycarpa* (M.Bieb. ex Willd.) Franco & Rocha Afonso**

UM (6918) [*Fraxinus oxycarpa* Willd. Чагарник. Ай-Даніль. 16/VI 1929]

***Olea europea* L.**

UM (6919) [Нікит. бот. сад. 14/VI 1929]

Dipsaceae

***Lomelosia rotata* (M.Bieb.) Greuter & Burdet**

UM (6920) [*Scabiosa rotata* MB. Бугорнус. У виноградниках, бур'ян. 6/VI 1929]

Convolvulaceae

***Convolvulus arvensis* L.**

UM (6921) [Гурзуф. Бур'ян, по березі моря. 26/VI 1929. Notae criticae. *Convolvulus arvensis* L. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Convolvulus calvertii* Boiss.**

UM (6922) [Гурзуф, на каменях до Сууксу. 13/VI 1929. Notae criticae. *Convolvulus tauricus* (Bornm.) Juz. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Convolvulus calvertii* Boiss.**

UM (6923) [Гурзуф, на каменях до Сууксу. 13/VI 1929. Notae criticae. *Convolvulus tauricus* (Bornm.) Juz. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Convolvulus cantabrica* L.**

UM (6924) [Бугорнус. 9/VI 1926]

***Convolvulus cantabrica* L.**

UM (6925) [Бугорнус. 9/VI 1926. Notae criticae. *Convolvulus cantabrica* L.

Det. Кравець Т.О., 2013]

***Convolvulus hirsutus* Stev.**

UM (6926) [Гурзуф. Бур'ян в виноградн. 20/VI 1926]

Solanaceae

***Capsicum annuum* L.**

UM (6927) [Дико між виноградом. Агартаньян. 16/VI 1929]

Rubiaceae

***Asperula supina* M.Bieb.**

UM (6928) [Яйла Хасар. 23/VI 1929]

Boraginaceae

***Anchusa officinalis* L.**

UM (6929) [27/V 1927. Notae criticae. *Anchusa officinalis* L. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Cerithe major* L.**

UM (6930) [*Cerithe major* W.K. В горах Оріанда. 23/VI 1929]

***Cerithe minor* L.**

UM (6931) [Notae criticae. *Cerithe minor* L. Вощанка мала. Det. Мамчур Т.В., 2016 р.]

***Cerithe minor* L.**

UM (6932) [Notae criticae. *Cerithe minor* L. Вощанка мала Det. Мамчур Т.В., 2016 р.]

***Cynoglossum germanicum* Jacq.**

UM (6933) [Буковий ліс під Ялтою. Гурзуф. 23/VI 1929]

***Cynoglossum creticum* Mill.**

UM (6934) [*Cynoglossum pictum* Soland. Ліс. Схил Авінди. Гурзуф. 9/VI 1929. Notae criticae. *Cynoglossum creticum* Mill. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Lappula barbata* (M.Bieb.) Gürke**

UM (6935) [*Echinospermum barbatum* Lehm. Гурзуф, до Суукау. 13/VI 1929. Notae criticae. *Lapula barbata* (Bieb.) Guerke. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

***Lappula barbata* (M.Bieb.) Gürke**

UM (6936) [*Echinospermum barbatum* Lehm. Гурзуф. 13/VI 1929. Notae criticae. *Lapula barbata* (Bieb.) Guerke. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Lappula barbata* (M.Bieb.) Gürke**

UM (6937) [*Echinospermum barbatum* Lehm. Гурзуф. 13/VI 1929. Notae criticae. *Lapula barbata* (Bieb.) Guerke. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Lappula barbata* (M.Bieb.) Gürke**

UM (6938) [*Echinospermum barbatum* Lehm. М.В. Гурзуф. 13/VI 1929. Notae criticae. *Lapula barbata* (Bieb.) Guerke. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Lithospermum purpureocoeruleum* Desf. ex DC.**

UM (6939) [Ліс. Схил Авінди. Гурзуф. 9/VI 1929. Notae criticae. *Aegonyspon purpureo-caeruleum* (L.) Holub.

***Symphytum tauricum* Willd.**

UM (6940) [Буков. ліс під Ялтою. Гурзуф. 23/VI 1929]

Scrophulariaceae

Onosma caucasicum* subsp. *caucasicum

UM (6941) [*Onosma stellulatum* Ledeb. Гурзуф. Гора до Суукау. 13/VI 1929. Notae criticae. *Onosma taurica* Pall. ex Willd. Det. Мамчур Т.В., 2015 p.]

***Scrophullaria canina* L.**

UM (6942) [Схил Авінди. Гурзуф. 12/VI 1929. Notae criticae. *Scrophullaria bicolor* Smith. Det. Мамчур Т.В., 2015 p.]

***Verbascum spectabile* M.Bieb.**

UM (6943) [Буковий ліс Автиди. Гурзуф. 11/VI 1929]

***Veronica gentianoides* Vahl.**

UM (6944) [Яйла Хасар. 23/VI 1929]

Lamiaceae

***Clinopodium acinos* (L.) Kuntze**

UM (6946) [*Calamintha acinos* Clairv. Яйла Хасар. 23/VI 1929. Notae criticae. *Acinos arvensis* (Lam) Dandy. Det. Мамчур Т.В., 2015 p.]

***Clinopodium vulgare* L.**

UM (6947) [*Calamintha clinopodium* L. Ласточкине гніздо. 11/VI 1929. Notae criticae. *Calamintha vulgare* L. Det. Мамчур Т.В., 2015 p.]

***Clinopodium serpyllifolium* (M.Bieb.) Kuntze**

UM (6948) [*Micromeria serpyllifolia* Boiss. Мікромерія гібриднолиста. Крим. Гранітні скелі]

***Phlomis herba-venti* subsp. *pungens* (Willd.) Maire ex DeFilipps**

UM (6949) [*Phlomis pungens* Willd. Гурзуф, до Сууксу. 13/VI 1929]

***Phlomis herba-venti* subsp. *pungens* (Willd.) Maire ex DeFilipps**

UM (6950) [*Phlomis pungens* Willd. Гурзуф, до Сууксу. 13/VI 1929]

***Prunella* sp.**

UM (6945) [*Brunella* sp. Мартаньян. Гурзуф. 16/VI 1929. Notae criticae. *Prunella* sp. Det. Мамчур Т.В., 2015 p.]

***Salvia sclarea* L.**

UM (6951) [Гурзуф, по Романов. Соші. 23/VI 1929]

***Sideretis montana* L.**

UM (6952) [Гурзуф. Скеля Авінди. 11/VI 1929]

***Sideritis taurica* Stephan ex Willd.**

UM (6953) [*Sideretis taurica* L. Яйла Хасар. 23/VI 1929]

***Stachys germanica* L.**

UM (6954) [Мартаньян. 16/VI 1929]

***Stachys byzantina* K.Koch**

UM (6955) [*Stachys lanata* Jacq. Мартаньян. 16/VI 1929. Notae criticae. *Stachis byzantina* K.Koch. Det. Мамчур Т.В., 2015 p.]

***Teucrium chamaedrys* L.**

UM (6956) [Гурзуф, до Сууксу. 13/VI 1929]

***Teucrium montanum* L.**

UM (6957) [Яйла Хасар. 23/VI 1929]

Campanulaceae

***Campanula sibirica* L.**

UM (6958) [Яйла Хасар. 23/VI 1929]

Asteraceae

***Centaurea calcitrapa* L.**

UM (6959) [Гурзуф. Бугорнус. 26/VI 1929]

***Centaurea solstitialis* L.**

UM (6960) [Гурзуф, по Романов. Соші. 28/VI 1929]

***Tanacetum parthenium* (L.) Sch.Bip.**

UM (6961) [*Chrysanthemum parthenium* (L.) Pers. Схил Авінди, в лісі. 13/VI 1929. Notae criticae. *Pyretrum parthenifolium* Willd. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

***Helichrysum graveolens* (M.Bieb.) Sw.**

UM (6962) [*Gnaphalium graveolens* M.B. Яйла Хасар. 23/VI 1929. Notae criticae. *Helichrysum graveolens* (Bieb.) Sweet. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

***Crupina vulgaris* Cass.**

UM (6963) [Бугорнус. Гурзуф. 16/VI 1929]

Liliopsida

Liliaceae

***Ornithogalum narbonense* L.**

UM (6964) [Бугорнус. 16/VI 1929. Notae criticae. *Ornithogalum fischeranum* Krasch. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

Alliaceae

***Allium rotundum* L.**

UM (6965) [Яйла Хасар. 23/VI 1929]

***Allium rotundum* L.**

UM (6966) [Гурзуф. Бугорнус. 16/VI 1929]

***Allium* sp.**

UM (6967) [Буковий ліс під яйлою Гурзуф. 23/VI 1929]

Asparagaceae

***Asparagus verticillatus* L.**

UM (6968) [Чагарник, над морем Ай-Даніль. 16/VI 1929]

***Asparagus verticillatus* L.**

UM (6969) [Чагарник, над морем Ай-Даніль. 16/VI 1929. Notae criticae. *Asparagus verticillatus* L. Det. Кравець Т.О., 2013 р.]

Orchidaceae

***Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce**

UM (6970) [*Cephalanthera alba* (L.) Rich. Буковий ліс під яйлою. 23/VI 1929. Notae criticae. *C. damasonium* (Mill.) Druce. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

***Cephalanthera rubra* (L.) Rich.**

UM (6971) [Мартаньян. 16/VI 1929]

***Cephalanthera rubra* (L.) Rich.**

UM (6972) [*Cephalanthera rubra* L. Мартаньян. 14/VI 1929]

***Anacamptis coriophora* (L.) R.M.Bateman, Pridgeon & M.W.Chase**

UM (6973) [*Orchis coriophora* L. Буковий ліс під яйлою Гурзуф. 23/VI 1929.

Notae criticae. *O. nervulosa* Sakalo. Det. Мамчур Т.В., 2015 p.]

***Anacamptis pyramidalis* (L.) Rich.**

UM (6974) [*Orchis pyramidalis* L. Мартаньян, під Нік. бот. сад. 16/VI 1929.

Notae criticae. *Anacamptis pyramidalis* (L.) Rich. Det. Мамчур Т.В., 2015 p.]

***Platanthera bifolia* (L.) Rich.**

UM (6975) [Можевеловий ліс під Нік. бот. сад. 15/VI 1929]

Роaceae

Thinopyrum intermedium* subsp. *intermedium

UM (6976) [*Agropyrum glaucum* (Dest) Roem et Sochner. Гурзуф. Бугорнус. 14/VI 1929]

***Avena barbata* Pott ex Link**

UM (6977) [*Avena barbata* Brot. Гурзуф. Бугорнус. Бур'ян. 19/VI 1929]

***Bromus arvensis* L.**

UM (6978) [1928. Бромус польовий]

***Bromus arvensis* L.**

UM (6979) [*Bromus arvensis* L.]

***Bromus arvensis* L.**

UM (6980) [*Bromus arvensis* L.]

***Cynodon dactylon* (L.) Pers.**

UM (6981) [Магарач. 16/VI 1929]

***Cynodon dactylon* (L.) Pers.**

UM (6982) [Магарач. 16/VI 1929. Notae criticae. *Cynodon dactylon* (L.) Perr. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Cynodon dactylon* (L.) Pers.**

UM (6983) [Магарач. 16/VI 1929. Notae criticae. *Cynodon dactylon* (L.) Perr. Det. Кравець Т.О., 2013]

***Cynosurus echinatus* L.**

UM (6984) [Мартаньян, під Нікітск. сад. 16/VI 1929. Notae criticae. Гребінник колючий Det. Кравець Т.О., 2013]

***Elymus repens* (L.) Gould**

UM (6985) [*Elytrigia repens* L. Пірій повзучий]

***Holcus lanatus* L.**

UM (6986) [Нік. бот. сад. 20/VI 1929]

***Hordeum murinum* L.**

UM (6987) [Гурзуф. Бугорнус. Бур'ян. 10/VI 1929]

***Melica ciliata* L.**

UM (6988) [*Melica ciliata* var. *mierantha* Boiss. Гурзуф. Бугорнус. 13/VI 1929]

***Setaria verticillata* (L.) P.Beauv.**

UM (6989) [Гурзуф. Бугорнус. 26/VI 1929]

***Aegilops cylindrica* Host.**

UM (6990) [*Triticum cylindricum* Boiss. Бугорнус. Бур'ян, у винограднику. 11/VI 1929. Notae criticae. *Aegilops cylindrica* Host. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

***Aegilops cylindrica* Host.**

UM (6991) [*Triticum cylindricum* Boiss. 11/VI 1929. Notae criticae. *Aegilops cylindrica* Host. Мамчур Т.В., 2015 р.]

***Aegilops ovata* L.**

UM (6992) [*Triticum ovatum* Boiss. Бугорнус. Бур'ян. 10/VI 1929. Notae criticae. *Aegilops ovata* L. Det. Мамчур Т.В., 2015 р.]

Серед складеного каталогу гербарних зразків відмітимо шість рослини з родини Orchidaceae, які відносяться до Червоної книги України та потребують охорони. Цей опрацьований матеріал є історичним документом для обстеження території півострова Крим науковцями та співставлення його зі сьогоденням, відмітки наявного їх зростання або ж ймовірності зникненням цих рослин.

Оскільки, так історично складені на сьогодні події з півостровом Крим у країні, науковці не втрачають надії до його повернення та проведення популяційних описів рослин на цій території. А дані гербарних матеріалів слугуватимуть документальним підтвердженням.

Висновки. Продовжуємо оприлюднення цінних історичних надбань навчального закладу новими знахідками колекторів та їх гербарних зборів у роки в навчальному закладі формуючи історичну спадщину – гербарій.

Опрацьована та виокремлена у фонді гербарію Уманського національного університету садівництва (УМ) історична наукова іменна колекція зборів колектора І.І. Білоуса дозволить заявити про себе в Україні, як маловідому. Стане в нагоді науковій спільноті для проведення наочних досліджень у відміченій території популяційних знахідок рослин.

Література:

1. Гербарії України. Index Herbariorum Ucrainicum / Редактор-укладач к.б.н. Н. М. Шиян. Київ, 2011. 442 с.
2. Мамчур Т.В., Карпенко В.П., Парубок М.І., Свистун О.В. Вчені-ботаніки Уманського національного університету садівництва та їх наукові дослідження (1844-2016): монографія. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2017. 280 с., іл.
3. Мамчур Т.В., Чорна Г.А. Фонди Наукового гербарію Уманського національного університету садівництва (УМ). Гербарна колекція Йозефа Пачоського: монографія / авт.-упоряд. Т.В. Мамчур, Г.А. Чорна; за ред. д-ра с.-г. наук В.П. Карпенка. Умань: Видавець «М.М. Сочинський», 2022. – 496 с.: іл.
4. Мосякін С.Л., Шиян Н.М. Національний гербарій України (KW): 100 років збереження та примноження нашої всесвітньо значущої наукової та культурної спадщини. Гербарії XXI століття: досягнення та виклики: Матеріали Міжнародної наукової конференції присвяченої 100-річчю від заснування Національного гербарію України (KW) – Гербарію Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України (1 жовтня 2021 року, Київ). – Київ: Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України, 2021. С. 6–10.

5. Скарби гербарію ОНУ (MSUD). Гербарна колекція Е.Е. Ліндемманна / С.Г. Коваленко, О.Ю. Бондаренко, Т.В. Васильєва, В.В. Немерцалов. Одеса: «Освіта України», 2017. 776 с.

6. Чопик В. І., М'якушко Т. Я. Гербарій. Історія створення та функціонування. Київ: Фітосоціоцентр, 1999. 130 с.

7. GBIF | Global Biodiversity Information Facility. URL: <https://www.gbif.org/uk/>

References:

1. Shyian, N.M. (Eds.). (2011). *Herbarii Ukrainy. Index Herbariorum Ucrainicum* [Herbaria of Ukraine. Index Herbariorum Ucrainicum]. Kyiv. [In Ukrainian]

2. Mamchur, T.V., Karpenko, V.P., Parubok, M. I., Svystun, O. V. (2017). *Vcheni-botaniky Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva ta yikh naukovi doslidzhennia (1844–2016): monohrafiia* [Botanical scientists of the Uman National University of Horticulture and their scientific research (1844–2016): monograph]. Uman: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Vizavi» [in Ukrainian].

3. Mamchur, T.V., Chorna, H.A. (2022). *Fondy Naukovoho herbariiu Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva (UM). Herbarna kolektsiia Yozefa Pachoskoho: monohrafiia* [Funds of the Scientific Herbarium of the Uman National University of Horticulture (UM). Herbarium collection of Jozef Pachoski: monograph] / avt.-uporiad. T.V. Mamchur, H.A. Chorna; za red. d-ra s.-h. nauk V.P. Karpenka. Uman: Vydavets «M.M. Sochynskyi» [in Ukrainian].

4. Mosyakin, S.L., Shyian, N.M. (2021) *Natsionalnyi herbarii Ukrainy (KW): 100 rokiv zberezhennia ta prymnozhenia nashoi vsesvitno znachushchoi naukovoї ta kulturnoi spadshchyny*. [The National Herbarium of Ukraine (KW): 100 years of preserving and developing our globally important scientific and cultural heritage]. *Herbarii XXI stolittia: dosiahnennia ta vyklyky: Materialy Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii prysviachenoї 100-ricchiu vid zasnuvannia Natsionalnoho herbariiu Ukrainy (KW) – Herbariiu Instytutu botaniky imeni M.H. Kholodnoho NAN Ukrainy (1 zhovtnia 2021 roku, Kyiv)*. Kyiv: Instytut botaniky imeni M.H. Kholodnoho NAN Ukrainy [Herbaria of the 21st century: Achievements and Challenges. Proceedings of International Scientific Conference dedicated to the 100th anniversary of the National Herbarium of Ukraine (KW) – the Herbarium of M.G. Kholodny Institute of Botany, NAS of Ukraine (1 October 2021, Kyiv)]. Kyiv: M.G. Kholodny Institute of Botany, NAS of Ukraine]. pp. 6-10. [In Ukrainian and English].

5. Kovalenko, S.H., Bondarenko, O.Iu., Vasyliieva, T.V., Nemertsalov V.V. (2017). *Skarby herbariiu ONU (MSUD). Herbarna kolektsiia E.E. Lindemanna* [Treasures of the ONU Herbarium (MSUD). Herbarium collection of E.E. Lindemann]. Odessa: «Osvita Ukrainy» [in Ukrainian].

6. Chopyk, V. I., Miakushko, T. Ya. (1999). *Herbarii. Istoriia stvorennia ta funktsionuvannia* [Herbarium. History of creation and operation]. Kyiv: Fitosotsiotsentr. [in Ukrainian].

7. GBIF | Global Biodiversity Information Facility. URL: <https://www.gbif.org/uk/>